

het verleden niet van oogenblikken, waaraan hij met trots, en van anderen, waaraan hij met afkeer denkt? Zijn er dan geen tooverwoorden, die weer gloed op het dof gelaat zijner ziel, weer vuur in het matte oog doen glinsteren: heilige klanken, die als van zelf natrillen op de snaren van zijn hart? En nu, met dien blik op afkomst en verleden, met die werking op eer-gevoel en zelfaanklacht, zou de beslechting dan zoo hopeloos zijn van het pleit tusschen hen en u?

En waarom zou het bij het volksgeweten dan anders zijn? die toetssteen ons bij het inzinken van het volksleven verlegen laten? Heb slechts den moed, om met terzijtzetting van elke partijbedoeling, dien zedelijken maatstaf aan het hart uws volks aan te leggen, en van zelf wordt, wat nationaal is of tegen onze volksaard indruist, door de uitspraak van het volksbesef openbaar.

Vraag allereerst uw volk naar zijn oorsprong, en laat niet door een geschiedkundig steekspel, maar door de onmiddellijke uitspraak van het volksbesef beslissen, of het in het hart der middeleeuwen, zoo als abt Brouwers wil, of wel in de revolutie der vorige eeuw, zoo als de radicalen, of eindelijk in de worsteling der Hervormingseeuw, gelijk wij beweren, de gestalte zijner moeder begroet. En zoo het hart des volks dan, bij instinct, ontwijfelbaar met de geschiedenis zelve samenstemt, om elk verschil over oorsprong en geboorte tot zwijgen te brengen, zietdaar dan uw eerste en beste kenmerk, om door vergelijking met de zeer scherpe karaktertrekken van het zich vormend volk, door toetsing aan het nog ongekunsteld, onbedorven volksleven, wat werkelijk nationaal is, van valschen volkszin te schiften.

Wat dan nog onbeslist bleef, beslisse het volksverleden. Ligt ook in de volksgeschiedenis een volksgericht, wijl het leven eens volks van zedelijken aard is, er zullen dan gestalten uit dat verleden voor ons treden, op wier bezit ons volk boogt, die het als dragers van zijn volkszin, als echt nationale